

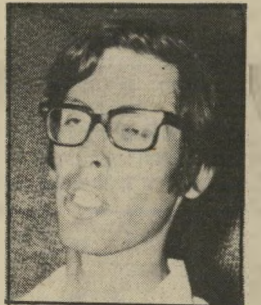
הנסיך לבית בגין

מנהיג המחזיק בשלטון העליון כמשך זמן רב מדי, נרון לכריות גוברת והולכת. מכחינה זו אין הכדל רב בין רודן מגואליברם, כמו סטאלין, ובין פוליטיקאי דמוקרטי, הרוכש לעצמו למעשה מעמד של שליטיחיה, כמו שארל דהגול או מנחם בגין.

במשך הזמן מתנתק מנהיג כזה מן החיים היומיומיים. הוא מוקף באנשיחצר, המשתדלים לספר לו את אשר הוא רוצה — לרעתם — לשמוע. מונעים מפניו לראות רעות, העוללות להעכיר את רוחו, ומוזינים אותו בכידעות ורודות.

המנהיג חש שהוא מוקף בחנפנים. הוא מתחיל לחשוך משכו, הבא אליו רוצה להשגל, שכול שכל מעשה של מקורביו טומן בחובו כוונה נסתרת.

גבשור הברידות, נכסף האישי למישורו שאפשר לבטוח בו בלי הסתייגות, שאין לו שום מטרות נסתרות, שיש בו תכונה הנרירה והיקרה מכל תכונות-אדם — הנאמנות. ברנד הטבע יחפש איש כזה בסביבתו המיידית, במישור פחתו. אשתו של המנהיג

בגין

יכולה למלא תפקיד כזה. או כן. על רקע זה מובנת לי עלייתו הפיתאומית של בנימין זאב בגין. עליזה בגין נפטרה, וראשההמשלה נשאר בודד לחלוטין. למולו, מצוי לידו בן נאמן, החי בין הבריות, היכול להעביר אליו מרי פעם תחושה של מציאות, המביא עליו עצה היתר-משוחדת, אליו פתם להקשיב להיחורריליבו, מבלי שצבא יצטרך לחשוש שאם יופיעו הדברים למחרתיהם בעמוד הראשון של צהרון. איש כזה יכול לרכוש השפעה עצומה, מבלי לשאת בשום אחריות.

לפי כל התיאורים, בנימין זאב בגין הוא איש הגון, צנוע ואינטליגנטי (אם תואר זה יכול להתאים לאדם שהוא נץ קיצוני ולאומן קנאי). אבל משהו בתמונה זו מפריע לי.

יש לי דיעה קודמת נגד בנים של מנהיגים פוליטיים, ההולכים אחרי אבותיהם כצללים. צעיר בריא צריך למרוד בהוריו, להינתק מהם כדי שיוכל לעצב את אישיותו העצמית, תפיסתו העצמית וגם השקפותיו הפוליטיות העצמאיות. אם לאחר מכן הוא חוזר, ברבות הימים, בדרך אביו, אפשר להניח שהגיע לכך במחשבה עצמאית, והשקפות שמדלג על שלב זה, ופשוט — מקבל את חסר התמיכה וההשפעה של אביו, כמו בגין, שישנם — משאו חסר בו ומבחינה זו אינו מבחין בין בנו של מאיר וילנר ובנה של גאולה כהן. אני מעדיף בהחלט את בנו של משה ארנס, שהוא איש-מצפן, או בנו של מנהיג מפ"ם, שהיה לפאשיסט (אם יש אחד כזה).

בירה, נקניקיות וסלאט תפוחי-ארמה

לפעמים יש לי היות של מיסערות טובות. לפעמים אני חולם על סטייק בפיתה, סיפר ר"ר איתן חי-עם, אחד הרופאים שובתי-הרעב, בשרית ישי ביום השני של צום שלו. אני חלמתי על סלאט תפוחי-ארמה ונקניקיות. שבתית-הרעב היחידה בחיי נכפתה עליי. כדורים חודרי-שריון פגעו במעיים שלי. הוציאו לי קטע קטע מן המעיים. חיברו אותי בעוד מוקדם לבית-החולים. הוציאו לי חסר מן המעיים. חיברו אותי לכל מיני צינורות, ולא נתנו לי לאכול במשך כעשרים יום. שכבתי על גבי וחלמתי חלומות שונים. חלום אחד חזר אלי בלי-הרף עיני וישב כמיסערות חסל ליד קולנוע מוגרבי בתל-אביב, לידיו כוס ענקית של בירה, ולפני צלחת של נקניקיות וסלאט של תפוחי-ארמה במיאנו.

מרוד חלמתי דווקא על אלה בכלל איני אוהב תפוחי-ארמה. איני מרבה לשתות בירה. איני חושב שהמזון שלוש פעמים בחיי בירה, נקניקיות וסלאט תפוחי-ארמה במיאנו. אולם ערב פציעתי הייתי בחופשה קצרה בתל-אביב. משום-מה נכנסתי לאותה מיסערה, בהתחלת חרוב כן-היה, והומנתי דווקא שרונה זו. אולי מפני שזה היה הניגוד המוחלט לתפוחי-ארמה שלנו. אולי מפני שנהייה הניגוד של ארמה מיסערה, והיא שכנה מול מקום-המיפגש שבו המתנה המשאית שהחזירה אותנו לכניספאלוג'ה נבגב.

שכבתי והחללתי את חייגית: אם אכריא, אחזור לאותה מיסערה עצמה, אומין את אותה הארוחה ביום — בירה, נקניקיות וסלאט תפוחי-ארמה — ואחוג את המאורע. ובכל שנה, ביום-השנה לפציעתי, אחזור על כך.

תיארת לי ברמיזות את הסעודה הראשונה, נהנית מכל לגימה ומכל לעיסה. תיכנתני מי אומין להשתתף בחגיגה מדי שנה. חמישה מקומות ליד השולחן היו שמורים לארבעת המארוקאים שלי ולמסכף הצברי, שהוציאו אותי מהמקום המחורבן שבו שכבתי, שהיה חשוף לאש המיקלע המצרי הכבד שדפק אותי.

חלום לחוד, חיים לחוד. מה קורה לאיריאלים, בדרך להגשמה? הצום שלי נגמר. במשך כמה ימים נתנו לי דייסה, בנהירות, כדי לבדוק אם המעיים מתפקדים (המילה לא היתה עדיין קיימת)

כראוי. אחר-כך נתנו לי אוכל קשה יותר. אחר-כך שיחררו אותי מבית-החולים ושלחו אותי לבית-הכרזה בגיבעת-ברנר, עם הוראות חמורות לדיאטה. אכלתי המון גבינה רזה וכל מיני דברים נוראים כאלה.

עדי שהגעתי לתל-אביב, עבר זמן רב. ואז כבר לא היה לי שום עניין בסלאט תפוחי-ארמה, וגם לא בנקניקיות ואין חגיגות יום-השנה. כל ארבעת הבחורים שהצילו אותי מצאו שהארץ אינה

מקום טוב למארוקאים, והיגרו. המסכף הצברי מת. התאריך ההיסטורי עובר מדי שנה, מבלי שאשים לב אליו.

לפעמים אני רואה אדם יושב מול כוס-בירה, נקניקיות וסלאט תפוחי-ארמה, ואני תמה איך יכולתי אי-פעם להתגעגע למין ארוחה שכזאת.

אינדיאנים ליד צפת

קראתי בעיתון ידיעה קצרה, שסיפרה כי הסיירת הירוקה הרגה כמה פרות של ערבים ככפר עכברה, והותירה את פגריהן מוטלים בשטח.

רצייתי לעבור לידיעה הבאה, אך משהו עצר אותי. השם עכברה נראה לי מוכר. ולפתע זכרתי.

זה היה ב-1949 או בראשית 1950. עבדתי אז בעיתון הארץ. כאחד הימים התבקשתי לברוק סיפור שדמה לפרשת בירעם.

נסעתי לאזור אגם-החולה, לכפר ערבי יפהפה שנקרא — אם זיכרוני אינו מטעני — חסאס. הבתים הנאים, שהיו בנויים מאבני-בזלת, היו נטושים. מישהו החליט לסלק את הכפר הזה מטעמי ביטחון. באחד הימים פשוט הופיעו כמה משיאות, וכל מדרום הכפר, ועליו עליהן הכושים והנשנים, נסעו לגיבעת חשופה מדרום לצפת, ושם נשפכו האנשים והנשים. הזקנים והילדים, בין הטרשים. האזור הזה נקרא עכברה.

כאשר הגעתי לשם, מצאתי את האנשים פזורים על הארץ, מכוסים בשמיכות, כשמטלטליהם העלובים מסביבם.

הם נשבעו שלא יישארו במקום, שיעדיפו למות ככפר מולדתם. חזרתי לתל-אביב וכתבתי מאמר ראשי חריף בהארץ. חולקו בין השניים, והואצנים נשארו במקום שבו נשפכו. ארמות, ספק מתנה-פליטים, ספק כפר עלוב.

אז היתה עכברה די רחוקה מצפת. אך צפת שינתה את רמתה (כמה אהבתי את צפת שהיתה כמה אהבה אותה רחל, אתתי, שגדלה על הר-כנעון). התפשטה והתקרבה לעכברה, וכיום בורדאי מרגיחה נוכחותה של העיירה הערבית שם את מיחדי הגליל.

איכשהו זה מזכיר את גורל האינדיאנים, שעליהם קראנו כספרים.

הסנה הבוער

קיבלתי הומנה לבוא לטקס קריאת רחוב על שמו של ר"ד משה סנה.

מי היה משה סנה זה כתוב בהזמנה: ממנהיגי יהדות פולין, ראש המפקדה הארצית (של ההגנה), מנהיג פועלים.

ביוגרפיה מעניינת. מעניינת בעיקר בגלל מה שאין בה.

אין בה הפרק העיקרי בחייו של משה סנה: הצטרפותו למפלגה הקומוניסטית הישראלית (אמה של רס"ח) ותמיכתו הבלתי-מסוייגת בשלטון של יוסף ויסארינוביץ' רז'וגאשווילי, המכונה סטאלין, עד יום מותו של הרודן, וגם זמן רב אחר-כך. מי שמוציא את הפרק הזה משכנת חייו של סנה, פשוט מסלף ללא-הכרח את דמותו של האיש. סנה האמיתי היה הרבה יותר מעניין והרבה יותר מסוכך מכפי שמנסחי-ההזמנות למיניהם רוצים כיום להציגו.

סנה היה איש מבריק, בעל מוח מזהיר, אך חסר חוכמת-חיים. היתה בו יהירות אינטלקטואלית, שהעבירה אותו על דעתו. זוהי תכונה מסוכנת מאוד.

אחרי מלחמת-העולם השנייה הגיע סנה, בדרך הניתוח ההגיני, לירי המסקנה שמרת-המועצות עומדת לנצח בעולם ולכבוש גם את המרחב שלנו. מכאן הסיק שעליו לעבור אל המתנה העומד לנצח. חסידיו ושונאיו יוכלו להתווכח עד סוף הימים על השאלה מדוע עשה זאת. אלה גידו שכך רצה להציל את מדינת-ישראל, שמה תושמד עליידי הצבא האדום הכבוש. ואלה גידו שהתכוון לעשות קאריירה אישית כמשרת של מעצמה מנצחת.

רובצת קללה על אינטלקטואל המשכנע את עצמו שמהו "מוכרח" לקרות. בהיסטוריה שום דבר אינו "מוכרח" לקרות. כל דבר "יכול" לקרות, ויש דברים שהם סבירים יותר וסבירים פחות, אך גם הרבה הסביר ביותר אינו בגדר כורח. כי ההיסטוריה אינה משולה למתמטיקה. פועלים בה בני-אדם. ובמקום שיש בני-אדם, שום דבר אינו מסתבר על פי ההגיון הקב בלבד.

היה מותר לסנה להנעת את המהיב ב-1950 ולהסיק שסביר להניח כי ידה של ברית-המועצות תחזיק על העליונה. רבים עקבו להניח אז כך. אך מכאן ועד לקביעה שזה "מוכרח" לקרות, ושכדאי לו להשתלב בתהליך זה בעוד מועד, ובכל מחיר, הדרך ארוכה. סנה קפץ את כל הירד הזאת בקפיצה נחשנית אחת.

איש לא יידע לעולם אם סנה הצליח לעצום את עיניו לבל ראה את זוועות רצח סטאלין, את הצלילה הנתעבת כלפי הקופים היהודיים, את טבח רודולף סלנסקי ושאר המנהיגים הקומר ניסטיים היהודיים במזרח אירופה, את הפשע המישפטי של פרשת מרדכי ארון, "המרגל הציוני האמפריאליסטי". הוא הצדיק את כולו בפה מלא. האם האמין במות בעלילות אלה רק לאלוהים (או לרוחן של קארל מארקס) פיתרתי.

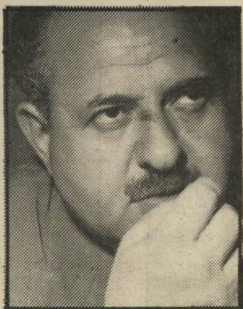
אחרי שהתברר מעבר לכל ספק כי הניתוח ההיסטורי שלו התברר לחלוטין, פילג ב-1965 את המפלגה ונשאר כראש שרד מרודל. בך-לילה הפך לאומן יהודי. שמעתי כמה וכמה מנאומיו, והם היו די מביכים. יתר אצה לו השרך להשכיח מה שהיה ולהוכיח שהוא פטריוטי יותר מכל פטריוט אחר. עיתוני הימין פינקו אותו, כי הוא שימש להם כהוכחה חיה לכך שכל מי שטוטה מן הדרך הציונית סופו להתבוות ולהתפלש בעפר.

ערב הבחירות של 1969 באו אלי אורי וזהר וכמה מחבריו, ותבעו שהתנועה שאותה ייצגתי בכנסת — תנועת העולם הזה — כוח חדש — תקים רשימה משותפת עם מק"ם, מיפלגתו של סנה. בפגישה הראשונה (בצע סנה שאני אעמוד בראש הרשימה, מכיוון שבבחירות הקודמות (1965) קיבלה רשימתי יותר קולות מאשר רשימתו. אודה שהיה פיתוימה כרעיון שאעמוד בראשה של רשימה אשר תכלול, במקום השני, את סנה האגדתי. הושמעו גם נימוקים פוליטיים מעשיים לטובת ההצעה.

אחרי ארחת הפגישות ביקש סנה טרמפ, ולקחתיו לדירתו הצנועה ברחוב גורדון. בדרך שוחחתי על העקרונות של מצע אפשרי לרשימה משותפת. אמרתי, כדבר מובן מאליו, שעלינו לדגול בשלום שיושג על דרקים בין ישראל ובין מדינה פלסטית שתקום בנדה וברצועה. למצריים ולטוריה צציע את החזרת כל שיחיהן הכבושים ושיבה לגבול הכינלאומי, תמורת שלום.

אבל אין גבול כינלאומי בין ישראל וטוריה, העיר סנה.

לרגע היה נדמה לי שלא היטבתי לשמוע. שאלתיו לכוננתו, והוא הסביר שמכיוון שטוריה לא הכירה מעולם רשמית בגבול שלה עם ישראל. אין כך צורך שנכיר אנחנו בגבול זה. ננהל משאומתן על גבול חדש, ונגיע להסכם הגוש יאפשר סיפוח חלק מן הגולן לישראל. כשהורדתי ליד ביתו, היה ברור לי שאין בסיס לרשימה משותפת. הלכנו לבחירות בנפרד, רשימתי זכתה בשני מנדטים, ורשימתו במנדט אחד.

סנה

אחד. כעבור זמן לאירב חלה ונפטר. במשך השנים, דיברתי עימו פעמים רבות, וזה היה תמיד תענוג אינטלקטואלי. היה לו חוש-הומור חד כאימל. מוחו הזכיר לי אחד מאותם שעונים ישנים, הפועלים מתחת למעטה של זכוכית, כך שניתן לראות בפועל של כל גלגל קסן. על מעלותיו ומיגרעותיו, הוא היה איש מרתק.

יהיה זה חבל מאוד אם יתרגו בריעכר את סנה האמיתי, והיפכוהו לפחלץ נחמד ובלתי-מימי, ציוני טוב, איש-ההגנה ומנהיג-פועלים.